

worden zonder meer overgenomen. Ook het latere verhaal over een vergiftiging door de pastoor van Medemblik wordt nagenoeg zonder voorbehoud gekopieerd. Opvallend is dat dit motief nog ontbrak toen Hoogvliet begin 1857 Kraaijvanger in Crooswijk bezocht. Men krijgt de indruk dat Kraaijvanger in de tijd dat hij te Crooswijk verbleef psychotisch is geweest, zoals ook Poolman even suggereert.⁶² Rome was voor Poolman per definitie onbetrouwbaar. De ligging van Crooswijk vlak bij de zeehaven Rotterdam was bij voorbaat verdacht; zo zou Kraaijvanger makkelijk naar het buitenland kunnen worden gesmokkeld. Het feit dat motieven als vergiftiging en smokkel naar het buitenland ook reeds bij Hoogvliet voorkwamen, wijst er op dat beide mannen konden putten uit een bepaald arsenaal van clichés aangaande Rome. Daartoe behoorde ook de keur van seksuele uitpattingen die aan de ongehuwd levende geestelijkheid werd toegeschreven. Wat er al dan niet waar is geweest van Kraaijvangers vele herinneringen op dit gebied, valt niet meer te achterhalen; zeker is echter wel dat ze in de context van die tijd gelezen moeten worden.⁶³

Opmerkelijk is dat de fascinatie voor seksuele aberraties die Kraaijvanger en zijn biograaf aan de dag legden, in de in 1909 verschenen brochure van Van Woerden veel minder prominent aanwezig was; in het in 1943 verschenen artikel in het *Biographisch woordenboek van protestantsche godgeleerden* werd het motief zelfs geheel achterwege gelaten. Andere tijden vroegen blijkbaar om een ander soort polemieken.⁶⁴ Wel is het vermakelijk te constateren dat Kraaijvanger, die nimmer zelfstandig een fatsoenlijk verhaal op papier had kunnen krijgen, dankzij het *Biographisch woordenboek* toch nog – zij het postuum – de status bereikte die De Groot en zijn vrienden blijkbaar voor ogen stonden toen zij hem in hun kring ontvingen: protestants godgeleerde.

Terugblik III: Kraaijvanger onder katholieken

Toen Kraaijvanger de eerste keer overwoog de overstap naar het protestantisme te maken, trof hij pastoor Jansen van de Broerkerk op zijn pad. Jansen, een wereldheer die in Groningen de macht van de lekenbestuurders van de vroegere staties aldaar wist te fnuiken en daarvoor in 1853 beloond was met een aanstelling tot deken van Groningen en Assen, moet in veel opzichten representatief zijn geweest voor een aantal sterke pastoors dat Kraaijvangers levensloop heeft bepaald. Zij waren het die mede de rooms-katholieke herleving tot stand brachten. Kwalijke geruchten over pastoors zouden ook wel eens, zoals in het geval van Ranshuysen te Bolward, in de wereld gebracht kunnen zijn door personen die een zekere rancune koesterden tegen geestelijken die voor de Romeinse visie op hiërarchie en ambt streden.⁶⁵

⁶² Het vergiftigingsverhaal zou uit 'zijn geëxalteerden toestand voortgesproten' kunnen zijn; Poolman, *Onze Pater*, 144.

⁶³ Vgl. P.J. Margry, 'Imago en identiteit. De problematische manifestatie van 'het katholieke' in de Nederlandse samenleving rond het midden van de negentiende eeuw', in: Vis, Janse, *Staf en storm*, 64-86, en m.n. A. van de Sande, 'Decadente monniken en nonnen: aard en functie van een anti-papistisch motief (ca. 1500-1853)', in: M. Monteiro e.a. (red.), *De dynamiek van religie en cultuur. Geschiedenis van het Nederlandse katholicisme*, Kampen 1993, 239-260.

⁶⁴ Zie voor de polemieken uit later tijd: J. van Zuthem, 'Heelen en halven' *Orthodox-protestantse voor mannen en het 'politiek' antipapisme in de periode 1872-1925*, Hilversum 2001.

⁶⁵ E.O. van der Werff, 'De rooms-katholieke parochies in Groningen in de negentiende en twintigste eeuw', in: G. van Halsema Thzn. e.a. (red.), *Geloven in Groningen. Capita selecta uit de geloofsgeschiedenis van een stad*, Kampen 1990, 232-248, m.n. 233-234, 236-239. Kraaijvanger noemt voor Bolsward 'gegoede en gemoedelijke gemeenteleden' als zegslieden; Poolman, *Onze Pater*, 68.